

ДЖЕРЕЛА, ХАРАКТЕР ЗАГРОЗ ТА ВИКЛИКІВ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ

Зважаючи на основні тенденції та наслідки глибоких трансформацій геополітичного та гео економічного простору, виникла потреба в проведенні ґрунтовних досліджень у сфері забезпечення прикордонної безпеки нашої держави, як складової національної безпеки, а також визначення чіткого місця і ролі суб'єктів її гарантування в ході реалізації зазначеної функції, особливо з появою нових видів загроз, зокрема військової агресії російської федерації, яка 24 лютого 2022 року перейшла у фазу відкритого протистояння проти України, тимчасової окупації нею території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, Херсонської області та ряду інших територій нашої держави. Своєю чергою виникла нагальна потреба в обґрунтуванні структури та змісту сучасної моделі прикордонної безпеки, як основи подальшого розвитку Державної прикордонної служби України, окрім того, для України питання прикордонної безпеки, з огляду на курс євроатлантичної інтеграції та останнє розширення Європейського Союзу, геополітичне положення України обумовлюють той факт, що кордони нашої держави відіграють важливу і загально визнану роль у формуванні системи загальноєвропейської безпеки. Слід зауважити, що інтереси України і європейського співтовариства стосовно управління спільними кордонами, безумовно, збігаються. Це забезпечення надійної охорони протяжних ділянок державного кордону України; безперешкодне законне перетинання кордону громадянами і транспортними засобами у пунктах пропуску поряд із високим рівнем контрольних процедур; належне управління міграційними потоками; ефективна протидія проявам організованої транскордонної злочинності тощо. Наша держава підтримує створення принципово нової системи європейської безпеки, яка базується на несилових (політичних, економічних, соціальних, енергетичних, екологічних, інформаційних тощо) аспектах. Таким чином, необхідним є обґрунтування структури та змісту моделі прикордонної безпеки, що є основою формування та реалізації сучасної прикордонної політики європейського зразка, зокрема, приведення прикордонного законодавства України до норм європейського права; забезпечення готовності людських ресурсів; технічного переоснащення; досягнення сучасного стану інфраструктури державного кордону; інформаційної інтеграції; якісно нового рівня прикордонного співробітництва. З огляду на вище зазначене, у статті розроблені концептуальні засади прикордонної безпеки України, її прикордонної політики, а також механізму їх реалізації. Виконання вищезазначених завдань сприятиме реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та забезпечить підвищення ефективності діяльності Державної прикордонної служби України у сфері забезпечення національних інтересів держави взагалі та на державному кордоні зокрема.

Ключові слова: ризик; загроза; національна безпека; прикордонна безпека; модель прикордонної безпеки.

Вступ. Радикальні зміни міжнародної обстановки, які відбуваються, значно впливають на погляди щодо характеру загроз безпеці у прикордонному просторі, шляхів їх своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації. Тому є актуальними виявлення, формулювання та систематизація проблем, що виникають, загострилися та мають перспективу розвитку у сфері

прикордонної безпеки. Їх розгляд доцільно проводити через призму аналізу воєнно-політичних викликів, ризиків та загроз на державному кордоні з точки зору їх практичного забезпечення в умовах швидкоплинних змін в міжнародному та загальносвітовому безпекових середовищах.

Постановка проблеми. Роль, місце та функції Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) у забезпеченні безпеки державного кордону були закладені ще у 1991 році та з прийняттям низки законодавчих документів [1–5]. Зокрема кожен новий збройний (воєнний) конфлікт примушує корегувати моделі застосування органів (підрозділів) військових та правоохоронних формувань, зокрема ДПСУ.

Спектр основних можливих загроз національній безпеці України у воєнно-політичній сфері розкрито в Законі України «Про основи національної безпеки України» [6], Воєнній доктрині [7] та Стратегії національної безпеки України [4]. Проте на сьогодні вони потребують уточнення та конкретизації місця та ролі ДПСУ з урахуванням їх забезпечення у прикордонному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення національної безпеки у прикордонному просторі буде можливим при відповіді на питання, що необхідно зробити ДПСУ для її забезпечення. Результат залежатиме від розуміння змісту поняття «національна безпека України у прикордонному просторі» (далі – нацбезпека) як складової національної безпеки України, де необхідно виділити процеси забезпечення захищеності інтересів людини і громадянина, суспільства і держави [1]. Такий підхід дозволить зрозуміти: де, як та коли виникають у цих процесах перешкоди і передбачити ризики, виклики та загрози їх виникнення та джерела. Без методологічного встановлення змісту зазначених понять для умов забезпечення національної безпеки України у прикордонному просторі не можливе їх визначення та градація.

Мета статті – розкрити структуру та зміст моделі прикордонної безпеки, як основи подальшого розвитку Державної прикордонної служби України, що є основою формування та реалізації сучасної прикордонної політики європейського зразка.

Основна частина. Нацбезпека є складною системою, де тільки люди здатні вибирати способи, прийоми та методи діяльності, які захищають від загроз або націлені на їх знешкодження, ґрунтуючись на аналізі можливості зміни характеру та змісту умов зниження безпеки [8,9]. У прикордонному просторі, як і взагалі, безпека і небезпека існують в умовах взаємодії суб'єктів і об'єктів та середовища їх існування. До них можемо віднести ДПСУ, державні органи, громадські організації та інші установи, до компетенції яких відноситься забезпечення нацбезпеки людині, громадянину, суспільству, державні інтереси яких захищаються, суміжна країна та її компетентні органи та організації, представники злочинного середовища, об'єкти промислової та іншої діяльності, природне, історичне, економічне та інші середовища. Своєю чергою, приходимо до висновку, що нацбезпеку у прикордонному просторі можемо уявити як трьох компонентну складову:

відсутність небезпеки для «людини – громадянина – суспільства – держави»;

захищеність «людини – громадянина – суспільства – держави» у випадку виникнення небезпеки;

наявність засобів і сил та їх здатність попереджувати та долати небезпеку.

Зміст нацбезпеки у прикордонному просторі необхідно уявляти як багатофакторну, багатофункційну та багаторівневу складну систему, яка повинна забезпечити найбільший баланс між життєво важливими інтересами «людини - громадянина – суспільства – держави» та створення необхідних умов щодо функціонування системи їх відношень. Крім того, нацбезпека повинна забезпечувати необхідний рівень непохитності розвитку «людини - громадянина – суспільства – держави», вона також залежить від: національної ідеї як вкладу у розвиток міжнародного співтовариства, де українська держава своїм розвитком підтверджує цей тезис; виживання в кризових міжнародних умовах; реалізації національних інтересів як в середині, так і за межами країни, включаючи силове протистояння у глобальних та регіональних конфліктах.

Нацбезпека у прикордонному просторі є сегментом національної безпеки України, де у прикордонному просторі забезпечується життєво важливі потреби існування та розвитку людини, громадянина, суспільства, держави та середовища їх існування, а також здійснюється їх захист від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів. Вивчення Конституції України дозволило згрупувати життєво важливі потреби:

Людини – громадянин

Забезпечення прав та свобод;

Духовний та інтелектуальний розвиток;

Гідність людини;

Збереження його життя, здоров'я;

Особиста безпека;

Відповідний рівень матеріальних умов існування за умов сталої тенденції його росту.

Суспільства

Формування зрілого суспільства;

Зміцнення сім'ї;

Контроль суспільства над державою;

Подолання демографічного та екологічного кризисів;

Поступовий економічний розвиток;

Духовне відродження нації та її інтелектуальний розвиток.

Держави

Захист суверенітету та територіальної цілісності;

Створення основ правової демократичної держави;

Соціально-політична і економічна стабільність;

Захист конституційного устрою та правопорядку, шляхом боротьби з корупцією і організованою злочинністю;

Ефективна зовнішня / внутрішня політика;

Забезпечення обороноздатності країни.

Висновком міркувань над змістом нацбезпеки у прикордонному просторі буде те, що перераховані вище життєво важливі потреби постійно знаходяться під впливом певних умов. Серед них негативні створюють небезпеку існуванню і розвитку «людини – громадянина – суспільства – держави».

Важливе значення для розуміння небезпеки є їх трактування. Тому небезпека - це об'єктивне існування можливого впливу на об'єкт безпеки, який може нанести збиток, принести шкоду, погіршити його стан, надати розвитку не бажану динаміку або параметри. Таке визначення дозволяє ранжувати небезпеки в залежності від масштабів шкоди, яка може бути заподіяна життєво важливим потребам, а також національним інтересам України.

Воєнна доктрина України визначає три види небезпек: військово-політичні ризики, військово-політичні виклики, загроза застосування воєнної сили. Аналіз зарубіжних та вітчизняних джерел [10–13] свідчить про різні погляди на трактування понять «ризик», «виклики», «загрози» та їх ранжування. Пропонується розглядати їх як різні ступені впливу на забезпечення національної безпеки у прикордонному просторі. У понятійному ряду ризик є найнижчим рівнем небезпеки, а загроза її найвищим рівнем.

Наш підхід буде спиратись на прийняті в нашій країні загальнодержавні поняття відповідно до Стратегії національної безпеки України [3]. Зміст поняття «воєнно-політичний ризик» викладено як наміри або дії однієї зі сторін зовнішніх або внутрішніх відносин, які спрямовані на досягнення власних інтересів і можуть за певних умов опосередковано заподіяти шкоду національним інтересам іншої сторони [7]. Приведене поняття ризику забезпечення захищеності «людини – суспільства – держави» не повністю відображає зміст та особливості діяльності ДПСУ як суб'єкта складової державних гарантій цього процесу та є загальним. Воно потребує уточнення, базуючись на зовнішньому і внутрішньому середовищах прикордонного простору та воєнного конфлікту, в якому перебуває зараз наша країна.

Враховуючи різні тлумачення поняття «воєнно-політичний ризик» та особливості службово-бойової діяльності ДПСУ, поняття «воєнно-політичний ризик» можемо сформулювати наступним чином: воєнно-політичний ризик у прикордонному просторі – це сукупність обставин, факторів, намірів або дій учасників соціальних, воєнно-політичних відносин, які існують у прикордонному просторі та які за певних умов можуть призвести до зниження рівня забезпечення національної безпеки ДПСУ.

У нашому випадку, воєнно-політичний ризик - це прогнозована поява явищ у прикордонному просторі, які разом або поодиноці здатні принести збиток захищеності «людини – громадянина – суспільства - держави». Його поява з негативними ознаками знижує забезпечення національної безпеки та ускладнює існування позитивного результату. Необхідно розуміти, що за певних обставин воєнно-політичний ризик може трансформуватись у більш вищу ступінь небезпеки. Різні вчені по різному вбачають таке перетікання станів, але більшість з них визнають, що наступний стан є «виклик».

Поняття «воєнно-політичний виклик» згідно [7] – це наміри або дії однієї зі сторін воєнно-політичних відносин, що спрямовані на досягнення власних цілей без урахування інтересів іншої сторони, з усвідомленням можливості заподіяння шкоди таким інтересам.

Так О. В. Левченко, В. В. Троцький, І. С. Василенко [14] вважають, що приведені вище визначення поняття «воєнно-політичний виклик» не дозволяють на практиці провести межу або відокремити його від поняття «воєнно-політичний ризик», тому вони пропонують під викликом розуміти сукупність обставин, факторів та дій протилежної воєнно-політичної сили, які призвели (приводять) до формування передумов до виникнення воєнної загрози Україні. Продовжує їх думку А. А. Сергунін [15], де він розглядає виклик як сукупність обставин, на які необхідно реагувати і у тому випадку, коли вони не несуть загрози, тому що вони негативно впливають на стан безпеки. Деякі вчені вбачають у виклику початок формування загрози.

Проаналізувавши погляди різних вчених щодо змісту поняття «виклик» в умовах забезпечення нацбезпеки у прикордонному просторі, це тлумачення потребує уточнення з урахуванням вище приведених думок. Так, поняття «воєнно-політичний виклик» – це виявлена дія або сукупність дій однієї зі сторін воєнно-політичних відносин, які спонукають іншу сторону до заходів щодо нейтралізації їх негативного впливу на стан національної безпеки у прикордонному просторі та запобігання перетікання їх у воєнну загрозу.

Забезпечення захисту України від загроз є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, що законодавчо визначено та закріплено у відповідних актах. Зміст воєнної загрози як виду небезпеки сформульовано у Воєнній доктрині України [7]. Її найвищим станом є загроза застосування воєнної сили. Саме поняття «загроза застосування воєнної сили» містить наміри або дії однієї зі сторін воєнно-політичних відносин, які свідчать про готовність до застосування воєнної сили проти іншої сторони з метою досягнення власних цілей.

Різні групи вчених по різному тлумачать зміст воєнної загрози [16; 17], де значення слова «загроза» визначається як можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, важкого для когось, чого-небудь; те, що може заподіяти яке-небудь зло, якусь неприємність, або як сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку життєво важливим інтересам особистості, суспільства й держави. Також загрозу трактують як можливість виникнення якогось чинника, здатного заподіяти яке-небудь зло певному об'єкту. Спираючись на наведене та положення Воєнної доктрини України, під поняттям «загроза застосування воєнної сили» пропонується розуміти дії протилежної воєнно-політичної сили, які свідчать про безпосередню підготовку або готовність до застосування воєнної сили проти України [14].

Тлумачення понять «ризик», «виклик», «загроза» приводить до необхідності їх ранжування у відповідності до небезпеки, яку вони можуть заподіяти захищеності інтересів людини і громадянина, суспільства і держави у прикордонному просторі. Їх розставлення за важливістю необхідно здійснити в залежності від рівня міждержавних відношень. Так, першим рівнем вважати міждержавні відносини, де відсутній прямий конфлікт інтересів, а другим –міждержавні відносини, де є ознаки підготовки суміжної держави або групи держав

до вирішення суперечностей воєнним шляхом. Принципова відмінність між такими рівнями небезпеки лежить у площині врегулювання суперечностей, що виникають. Так на першому рівні їх розв'язання може здійснюватись шляхом укладання міждержавних угод, проведення робочих зустрічей найвищих посадових осіб держав, створення міждержавних комісій тощо, своєю чергою, другий рівень потребує заходів військового характеру.

Деякі вітчизняні та іноземні військові науковці не розглядають взагалі міждержавні відносини як фактор ранжування небезпек. Їх погляди спрямовуються до зв'язування ступенів небезпек з підготовкою до застосування воєнної сили. В залежності від наростання останніх формуються заходи та ступені готовності збройних сил до військових дій [14].

Запропонований підхід не відображає змісту забезпечення захисту нацбезпеки у прикордонному просторі, він не враховує змісту понять «ризик» та «виклик» та відводить для них місце, де зароджується загроза. Така класифікація більш стосується процесу перетікання виклику в загрозу та безпосередньо загроз. По відношенню небезпеки у прикордонному просторі їх градація є іншою.

Також не менш важливим для нацбезпеки є існування небезпеки у часовому просторі. «Воєнно-політичний ризик» існує завжди, його вплив залежить від багатьох умов. Більшість вчених притримуються думки, що ризик як результат впливу на нацбезпеку у прикордонному просторі може бути протилежно полярним. Обставини, коли виник ризик як небезпека, з часом та під впливом нових обставин може існувати як не небезпека і навпаки він може посилювати свій негативний вплив.

На відміну від ризику, «воєнно-політичний виклик» відображає зростання небезпеки і потребує втручання у процеси щодо зменшення негативного впливу його на нацбезпеку в прикордонному просторі. В часі він існує з моменту виявлення та до зниження його впливу на нацбезпеку або переростання у «загрозу застосування воєнної сили».

«Загроза застосування воєнної сили» різними групами вчених трактується по різному. Більшість з них розглядають «загрозу застосування воєнної сили» як «воєнну загрозу». Так, згідно [17], загроза застосування воєнної сили - це стан військово-політичних відносин, що характеризується існуванням потенційної можливості застосування воєнної сили проти держави для досягнення політичних і інших цілей одним або групою суб'єктів цих відносин.

Такий стан військово-політичних відносин, як правило, розтягнутий у часі і необов'язково пов'язаний з військовими приготуваннями одного з суб'єктів процесу, але він вказує на потенційну можливість рішення суперечностей військовим шляхом. Його найвищим ступенем напруженості є відкрите протистояння сторін, які намагаються вирішити протиріччя воєнними діями.

Формулюючи ознаки ризиків, викликів та загроз для нацбезпеки України у прикордонному просторі необхідно зважати на вплив світових тенденцій, які несуть небезпеку. Це глобалізація як вільний ринок, де процвітають найбільш конкурентоспроможні і ефективні держави, що призводить до загострення протиріч як в середині країни, так і між державами. Загрози розповсюдження зброї масового ураження, ядерної війни; проблеми збереження навколишнього середовища, вичерпаності багатьох природних ресурсів, наростання соціальних нерівностей і злочинності тощо.

Вивчення змісту приведених вище понять приводить до висновку, що їх виникнення та існування у прикордонному просторі на сучасному етапі розвитку людства в певній мірі не залежить від суб'єктів військово-політичних відносин.

До таких чинників впливу можемо віднести:

фактори небезпек у прикордонному просторі формуються далеко від нього,

швидке скорочення часу пересування загроз у просторі;

збільшення ризиків інтернаціонального рівня;

поява ризиків з характеристикою неочікуваності, непередбачувальності та які несуть руйнівну дію;

загальна мобільність активно сприяє виникненню небезпек та змінює значення національних кордонів.

Перераховані чинники разом з територіальними умовами створюють систему загроз для різних рівнів безпеки, що вимагає структурного підходу до забезпечення протидії їх впливу, де певному рівню загроз протидіє відповідний рівень безпеки та разом з ними нижній рівень безпеки теж готовий до протидії загрози вищого порядку.

Таким чином, сьогодення національна безпека України в цілому, так і нацбезпека у прикордонному просторі повинна опиратись не лише на себе, а й на міжнародну співпрацю.

Досвід України сьогодні свідчить про те, що дестабілізація одного регіону призводить до проблем забезпечення безпеки в Європі в цілому.

Додатковим підтвердженням є те, що у світі з'явилися трансграничні та транснаціональні загрози. Це: міжнародний тероризм; сепаратизм; організована міжнародна трансгранична злочинність; розповсюдження наркотиків; різновид міграції; порушення прав людини; розповсюдження зброї масового ураження; бідність; хвороби; занепад оточуючого середовища; воєнні конфлікти тощо.

Їх виявлення та розпізнавання ускладнюються тим, що їх більшість тісно переплетені між собою. Так, тероризм тісно зв'язаний з незаконним обігом наркотиків та зброї, організована злочинність – з наркобізнесом і нелегальною міграцією, конфлікти і бідність – з міграцією тощо. За таких умов складно класифікувати небезпеки притаманні окремо прикордонному простору. Вивчення [16, 17] дозволило об'єднати небезпеки для прикордонного простору в шість груп:

- соціально-економічні загрози;
- міждержавні конфлікти, зокрема воєнні;
- внутрішньодержавні конфлікти;
- засоби масового знищення людей;
- тероризм;
- транснаціональна організована злочинність.

Серед причин існування визначених груп небезпек є економічні і соціальні труднощі, міжнародні та внутрішні суперечності між державами і в державі.

Для України, як і для більшості країн світу, загрозою нацбезпеки у прикордонному просторі є міждержавні та внутрішньодержавні конфлікти. На відмінність від загрози протиправної діяльності трансграничної злочинності, яка усувається правоохоронними методами, в умовах конфліктів не виключене застосування військової сили.

Щодо класифікації конфліктів, думки експертного середовища різняться. Більшість вважають що міждержавні конфлікти втрачають лідерство та їх замінюють внутрішньодержавні. Вони характеризуються сепаратизмом, крайніми формами націоналізму та релігійного фундаменталізму, тероризмом, активізацією злочинності, міграцією, вони стають початком громадянської війни [18].

Підґрунтям таких конфліктів стають проблеми економіки, соціального життя населення, боротьба за владу і інше, де держава втрачає лідерство щодо їх вирішення. Окремо необхідно зазначити роль та місце в розпалюванні внутрішньодержавних конфліктів іноземних держав. Такі держави вирішують міждержавні суперечності підризом устрою країни з середини, розпалюючи внутрішні конфлікти, для утворення світових конфліктних ліній [19].

В умовах можливого застосування воєнної сили у прикордонному просторі для зниження їх негативного впливу на нацбезпеку необхідно охарактеризувати ознаки таких загроз та виділити серед них такі, яким зобов'язана протидіяти ДПСУ.

Аналізуючи вторгнення російської федерації на територію України, розпалення сепаратизму та тероризму дозволили сформулювати основні групи ознак загроз нацбезпеці у прикордонному просторі. До них відносяться:

- формування антиукраїнських настроїв населення прикордоння під тиском військових;
- розпалювання сепаратистських настроїв серед населення прикордоння опираючись на етнічні меншини;
- різке зниження соціальних стандартів жителів прикордоння і загалом;

наростаюча міграція у пошуку кращих умов життя у найближчому прикордонні сусідньої держави;

зниження впливу та авторитету конституційних інститутів влади;

різке збільшення не конструктивних контактів на рівні прикордонних представників;

різке збільшення перетину кордону поза пунктами пропуску;

штучне обмеження пропускних операцій через кордон;

активне залучення прикордонників зі складу місцевого населення у політичні процеси, які проходять у прикордонні;

ведення розвідки у відношенні військових частин та військових формувань;

активізація транскордонної злочинності та використання її, як дестабілізуючої складової у прикордонні.

У відповідності до закону України «Про Державну прикордонну службу України» розділ 4 [1], вона повинна забезпечити протидію загрозам нацбезпеці у прикордонному просторі через виконання низки завдань. Їх згрупування може бути таким:

припинення самостійно, або у взаємодії зі Збройними Силами України і військовими формуваннями України посягань на територіальну цілісність держави;

припинення самостійно, або у взаємодії зі Збройними Силами України і військовими формуваннями України провокацій на державному кордоні України;

участь у взаємодії із Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями у відбитті вторгнення або нападу на територію України збройних сил іншої держави або групи держав;

участь у виконанні заходів територіальної оборони, а також заходів, спрямованих на додержання правового режиму воєнного і надзвичайного стану;

боротьба з транскордонною організованою злочинністю у прикордонному просторі;

забезпечення контролю за перетином державного кордону в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна;

боротьба з незаконною міграцією;

виконання відповідно до законодавства системи особливих заходів щодо захисту військовослужбовців та працівників ДПСУ від зазіхань на життя, здоров'я, честь, майно у зв'язку з їх службово-бойовою діяльністю, а також їхніх близьких родичів;

протидія і запобігання корупційним діям та злочинам у сфері службової діяльності особового складу ДПСУ;

участь у межах своєї компетенції у взаємодії з органами Служби безпеки України, органами внутрішніх справ та іншими правоохоронними органами;

участь прикордонних представників у роботі спільних міжнародних комісій з розгляду прикордонних спорів, інцидентів, конфліктів;

здійснення самостійно або разом зі спеціально уповноваженими на те органами виконавчої влади і посадовими особами контролю у районах несення служби за збереженням природних ресурсів, додержанням правил промислової та іншої діяльності, охороною довкілля;

інформаційна діяльність серед місцевого населення про обстановку на державному кордоні України, у прикордонній смузі та в контрольованих прикордонних районах.

Висновки. З урахуванням цих та інших факторів в безпековій, міграційній, економічній, екологічній та іншій сферах залежно від конкретних умов повинні бути диференційовані пріоритети прикордонної політики України, уточнено їхню ієрархію, коло суб'єктів і об'єктів та їх функції, роль суміжних територій в рамках позитивної транскордонної взаємодії.

Це надважливі державні завдання, які потребують теоретичного опрацювання, системних досліджень, пошуку шляхів розв'язання проблем і суперечностей, які існують у цій сфері та які будуть розглянуті нами у подальшому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 27. Ст. 208.
2. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернен
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 “Про Стратегію воєнної безпеки України” : Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n2> (дата звернення: 13.08.2021).
4. Про стратегію національної безпеки України : Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України” від 14.09.2020 № 392/2020 “Про Стратегію національної безпеки України”. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n2> (дата звернення: 13.08.2021).
5. Про правовий режим воєнного стану України : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 14.08.2021).
6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. Відомості Верховної ради України. 2003. № 39.
7. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України” від 25 вересня 2015 року № 555/2015 "Про нову редакцію Воєнної доктрини України". Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (дата звернення: 14.08.2021).
8. Бабій Ю. О. Удосконалення декомпозиції загроз і небезпек національній безпеці держави у прикордонній сфері. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2016. № 4(70). С. 185–196.
9. Бабій Ю. О., Лисий М. І., Балицький І. І. Декомпозиція загроз і небезпек у сфері прикордонної безпеки. Збірник наукових праць Військової академії. Одеса : Вид-во ВА, 2016. 2(6). С. 127–132.
10. Богданович В. Ю., Маначинский А. Я. Методологические основы системных исследований проблем военной безопасности государств. Киев, 2001. 172 с.
11. Косевцов В. О. Національна безпека України : теорія, реальність і прогноз : монографія. Київ : НІСД, 1999. 101 с.
12. Torichnyi V., Biletska T., Rybshchun O., Kupriyenko D., Ivashkov Yu., Bratko A. Information and propaganda component of the Russian Federation hybrid aggression: conclusions for developed democratic countries on the experience of Ukraine. *Trames: A Journal of the Humanities and Social Sciences*, 2022, no. 25 (3), pp. 355–368.
13. Shynkaruk, O. N., Babii, Y. A., Kyrylenko, V. A., Kupriyenko, D. A., Farion, O. B., Babaryka, A. O. Conceptual and scientifically-methodical principles of realization of policy in the field of the State border security in Ukraine : collective monograph. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2019. ISBN 978-966-397-184-1.
14. Левченко О. В., Троцько В. В., Василенко І. С. Уточнення понятійного апарату з питань оцінювання рівня воєнної загрози національній безпеці України. *Наука і оборона*. №2 URL: <http://www.nio.mil.gov.ua/index.php?id=autor&lang=ua> (дата звернення: 11.11.2020).
15. Сергунин А. А. Международная безопасность: новые подходы и концепты. *Политические исследования*. 2005. № 6. С. 126–137.
16. Ліпкан В. А. Національна безпека України URL: <http://westudents.com.ua/knigi/368-natsonalna-bezpeka-ukrani-lpkan-va.html> (дата звернення: 11.11.2020).
17. Bratko A., Zaharchuk D., Zolk V. Hybrid warfare – a threat to the national security of the statea. *Revista de Estudios en Seguridad Internacional*, 2022, no. 7 (1), pp. 147–160.

18. Радецький В. Г. Основи стратегії національної безпеки та оборони держави. Київ, 2009. С. 225.

19. Ліпкан В. А. Сутність гібридної війни проти України. Глобальна організація союзницького лідерства. URL: <http://goal-int.org/sutnist-gibridnoi-vijni-proti-ukraini/> (дата звернення: 11.11.2020).

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy "Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy" № 661-IV [Law of Ukraine about the State Border Guard Service of Ukraine activity no. 661-IV]. (2003, 3 April). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15> (accessed 13 August 2021).

2. Zakon Ukrainy "Pro oboronu Ukrainy" № 1932-XII [Law of Ukraine "On the Defense of Ukraine" activity no. 1932-XII]. (1991, December 6). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (accessed 14 August 2021).

3. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy "Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy" № 121/2021 [Decree of the President of Ukraine on the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On the Strategy of Military Security of Ukraine" activity no. 121/2021]. (2021, March 25). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n2> (accessed 13 August 2021).

4. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy "Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy" № 392/2020 [Decree of the President of Ukraine on the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On the Strategy of Military Security of Ukraine" activity no. 392/2020]. (2020, September 14). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny.

5. Zakon Ukrainy "Pro pravovyi rezhym voienного stany Ukrainy" № 389-VIII [Law of Ukraine "On the legal regime of martial law of Ukraine" activity no. 389-VIII]. (2015, May 12). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (accessed 14 August 2021).

6. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. [Law of Ukraine "On the basics of national security of Ukraine"]. (2003, March 19). Vidomosti Verkhovnoi rady Ukrainy. (accessed 14 August 2021).

7. Ukaz Prezydenta Ukrainy "Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy" vid 25 veresnia 2015 roku № 555/2015 "Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy" [Decree of the President of Ukraine on the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "on the new edition of the Military Doctrine of Ukraine activity no. 555/2015]. (2015, September 25). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (accessed 14 August 2021).

8. Babii Yu. O. (2016). Udoshkonalennia dekompozytsii zahroz i nebezpek natsionalnii bezpetsi derzhavy u prykordonnii sferi [Improving the decomposition of threats and dangers to the state's national security in the border area] .Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriiia : viiskovi ta tekhnichni nauky. Khmelnytskyi : NADPSU, no. 4(70), pp. 185–196.

9. Babii Yu. O., Lysyi M. I., Balytskyi I. I. (2016). Dekompozytsiia zahroz i nebezpek u sferi prykordonnoi bezpeky [Decomposition of threats and dangers in the field of border security]. Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoi akademii. Odesa : VA, no. 2(6), pp. 127–132.

10. Bohdanovych V. Yu., Manachynskyi A. Ya. (2001). Metodolohycheskye osnovu systemnykh yssledovanyi problem voennoi bezopasnosti hosudarstv. Kyev, 172 s.

11. Kosevtsov V. O. (1999). Natsionalna bezpeka Ukrainy : teoriia, realnist i prohnoz. Kyiv: NISD, 101 p.

12. Torichnyi V., Biletska T., Rybshchun O., Kupriyenko D., Ivashkov Yu., Bratko A. Information and propaganda component of the Russian Federation hybrid aggression: conclusions for developed democratic countries on the experience of Ukraine. *Trames: A Journal of the Humanities and Social Sciences*, 2022, no. 25 (3), pp. 355–368.

13. Shynkaruk, O. N., Babii, Y. A., Kyrylenko, V. A., Kupriyenko, D. A., Farion, O. B., Babaryka, A. O. (2019). Conceptual and scientifically-methodical principles of realization of policy in the field of the State border security in Ukraine. Lviv-Toruń : Liha-Pres. ISBN 978-966-397-184-1.

14. Levchenko O. V., Trotsko V. V., Vasylenko I. S. Utochnennia poniatiinoho aparatu z pytan otsiniuvannia rivnia voiennoi zahrozy natsionalnii bezpetsi Ukrainy. *Nauka i oborona*. №2 Retrieved from: <http://www.nio.mil.gov.ua/index.php?id=autor&lang=ua> (accessed 11 November 2020).

15. Serhunyn A. A. (2005). *Mezhdunarodnaia bezopasnost: novue podkhodu y kontseptu* [International security: new approaches and concepts]. *Polytycheskye yssledovanyia*, no 6, pp. 126–137.

16. Lipkan V. A. Natsionalna bezpeka Ukrainy [National security of Ukraine]. Retrieved from: <http://westudents.com.ua/knigi/368-natsionalna-bezpeka-ukrani-lpkan-va.html> (accessed 11 November 2020).

17. Bratko A., Zaharchuk D., Zolk V. (2022). Hybrid warfare – a threat to the national security of the statea. *Revista de Estudios en Seguridad Internacional*, no. 7 (1), pp. 147–160.

18. Radetskyi V. H. (2009). *Osnovy stratehii natsionalnoi bezpeky ta oborony derzhavy*. Kyiv, p. 225.

19. Lipkan V. A. Sutnist hibrydnoi viiny proty Ukrainy [The essence of the hybrid war against Ukraine]. *Hlobalna orhanizatsiia soiuznytskoho liderstva*. Retrieved from: <http://goal-int.org/sutnist-gibridnoi-vijni-proti-ukraini/> (accessed 11 November 2020).

Chernousov D. O.,

PhD in Military Sciences Polishchuk V. V.,

Doctor of Technical Sciences, Babiy Yu. A.,

Martynyuk V. P.,

Martynyuk O. V.

SOURCES NATURE OF THREATS AND CHALLENGES AT THE STATE BORDER OF

Taking into account the main trends and consequences of deep transformations of the geopolitical and geoeconomic space, there was a need to conduct thorough research in the field of ensuring the border security of our state, as a component of national security, as well as defining a clear place and role of the subjects of its guarantee in the course of the implementation of the specified function, especially with the emergence of new types of threats, in particular, the military aggression of the Russian Federation, which on February 24, 2022 entered the phase of open confrontation against Ukraine, its temporary occupation of the territory of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, the Kherson region and a number of other territories of our state. In turn, there was an urgent need to justify the structure and content of the modern model of border security as the basis for the further development of the State Border Service of Ukraine, in addition, for Ukraine, the issue of border security, given the course of Euro-Atlantic integration and the latest expansion of the European Union, the geopolitical position of Ukraine determines the the fact that the borders of our state play an important and universally recognized role in the formation of the pan-European security system. It should be noted that the interests of Ukraine and the European community regarding the management of common borders certainly coincide. This is the provision of reliable protection of long stretches of the state border of Ukraine; unhindered legal crossing of the border by citizens and vehicles at checkpoints along with a high level of control procedures; proper management of migration flows; effective counteraction to manifestations of organized cross-border crime, etc. Our state supports the creation of a fundamentally new European security system based on non-power (political, economic, social,

energy, environmental, informational, etc.) aspects. Thus, it is necessary to justify the structure and content of the border security model, which is the basis for the formation and implementation of modern border policy of the European model, in particular, bringing the border legislation of Ukraine to the norms of European law; ensuring the readiness of human resources; technical re-equipment; achievement of the state-of-the-art infrastructure of the state border; information integration; a qualitatively new level of cross-border cooperation. In view of the above, the article develops the conceptual principles of border security of Ukraine, its border policy, as well as the mechanism of their implementation. Completion of the above-mentioned tasks will contribute to the implementation of Ukraine's strategic course for integration into the European Union and will ensure an increase in the effectiveness of the State Border Service of Ukraine in the field of ensuring the national interests of the state in general and at the state border in particular.

Key words: risk; threat; National security; border security; model of border security.

